

*Цвіркун Г. С.,
викладач англійської та німецької мов
кафедри професійної англійської мови
Одеського національного морського університету*

АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАВЧАННЯ Й ОВОЛОДІННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У статті проаналізовано загальну навчальну програму для дисципліни «Англійська професійна мова», яку розроблено в Україні згідно з вимогами Болонського процесу. У системі вищої освіти України відбулися радикальні зміни. Надалі програму треба розробити з метою вдосконалення кредитно-модульної системи. Особливу увагу потрібно приділити самостійній роботі студентів.

Ключові слова: англійська професійна мова, Болонський процес, мовна компетентність, навчальна програма, самостійна робота студентів.

Постановка проблеми. У системі вищої освіти України відбуваються радикальні зміни, викликані процесом інтеграції нашої країни в європейську спільноту й, відповідно, європейські стандарти вищої освіти. Створений до 2010 року Європейський простір вищої освіти (Болонья, 1999 рік) висунув складні завдання перед фахівцями в галузі освіти й перед тими, хто навчається, стосовно більш ефективного міжнародного спілкування, легшого доступу до інформації, поглиблення взаєморозуміння, зростання мобільності українських студентів [1, с. 2]. Незважаючи на те що цей процес розпочався в Україні досить давно, він залишається актуальним і потребує вирішення певних проблем, викликає дискусії та неоднозначне розуміння й утілення у вищих навчальних закладах. Легко навести простий приклад: хоча модульна система вже давно запроваджена, студенти, замість оцінювання за модулями, здають окремо іспити й залки. Оцінки виставляються як за вітчизняною системою («незадовільно, задовільно, добре, відмінно»), так і в 100-бальній системі, причому в різних закладах різні бали відповідають одній національній одиниці оцінювання, наприклад, «задовільно» в одних вищих навчальних закладах починається з 51 бала, а в інших – із 64. Також, з метою заощадження витрат на оплату праці викладачів іноземної професійної мови, збільшуються групи студентів, скорочується кількість навчальних годин із цієї дисципліни.

Метою статті є аналіз вимог до створення нових навчальних і робочих програм із вивчення професійної англійської мови у вищих навчальних закладах нашої країни, а також розробки комплексних завдань для самостійної роботи студентів. Предметом дослідження є Болонський процес і його вимоги, а об'єктом – вимоги Болонського процесу стосовно англійської професійної мови у вищих навчальних закладах України. Проблема широко висвітлювалась у мас-медіа, широким загалом, науковцями, фахівцями з міністерства освіти й нижчими ланками управлінців. В Україні Болонський процес і його вимоги вивчали досить докладно: проводились семінари, круглі столи, обговорення; для магістрів різних спеціальностей було введено курс лекцій і потрібно було писати реферати й складати залік із

дисципліни «Болонський процес та його вимоги» тощо [8, с. 9].

Вклад основного матеріалу дослідження. З метою уніфікувати вимоги до володіння студентами англійською мовою, фахівцями, котрі працюють у різних вищих навчальних закладах України (Донецький національний університет, Український інститут лінгвістики та менеджменту, Українська банківська академія, Миколаївський національний університет кораблебудування, Харківський національний університет, Донецький національний гірничий університет, Дніпропетровський національний гірничий університет), за підтримки Британської Ради в Україні у 2005 році було розроблено програму з англійської мови для професійного спілкування. Ця програма призначена для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців із різних спеціальностей, і рекомендована Міністерством освіти і науки України (лист Міністерства освіти і науки України від 02.03.2005 р. № 14/18.2-481) [10].

Укладачами програми враховані загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти щодо рівня володіння мовою, компетенції користувача, можливих контекстів користування мовою, процедур складання програм і контролю результатів навчання [3]. Програма є загальною за характером і може використовуватись для різних спеціальностей та спеціалізацій професійної підготовки студентів і слухачів різних рівнів навчання. Програма допомагає розробляти навчальні модулі відповідно до вимог кредитно-модульної системи, яку було запроваджено у вищій освіті як передумову для приєднання України до Болонського процесу [5]. Програма з англійської мови для професійного спілкування надає студентам можливість розвивати мовну компетенцію й стратегії, які необхідні для ефективної участі в процесі навчання та виробничій практиці, що сприяє підвищенню мобільності й конкурентоспроможності студентів на ринку праці.

Згідно із загальноєвропейськими стандартами рівня володіння іноземною мовою, існує така градація:

I. Елементарний користувач: A1 – інтродуктивний («відкриття») та A2 – середній («виживання»).

II. Незалежний користувач: B1 – рубіжний і B2 – просунутий.

III. Досвідчений користувач: B1 – автономний і B2 – компетентний.

Уведення цих рівнів в українську практику викладання та вивчення АМПС має на меті підвищити якість вивчення та викладання мови, а також зробити оцінювання володіння мовою прозорим і таким, що визнається в широкому європейському форматі. Оскільки Україна заявила про свій намір стати рівноправним партнером у межах Болонського процесу, то вітчизняні вищі навчальні заклади вже здійснюють навчаль-

ний процес відповідно до європейських стандартів володіння мовою [4].

Ураховуючи результати національної реформи викладання англійської мови в загальноосвітніх школах і беручи до уваги міжнародну практику мовної освіти у вищих навчальних закладах, програма АМПС констатує, що мінімально прийнятний рівень володіння мовою для бакалавра є B2 – незалежний користувач. Вихідний рівень володіння мовою для бакалавра потрібно оцінювати під час випускного кваліфікаційного іспиту в кінці курсу. Для отримання ступеня бакалавра разом з усіма іншими професійними вміннями студент повинен бути здатним ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі, що включає таке:

- обговорювання навчальних і пов'язаних зі спеціалізацією питань з метою досягнення порозуміння зі співрозмовником;
- підготовку публічних виступів із великої кількості галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій і дебатів;
- знаходження текстової, графічної, аудіо- й відеоінформації, що міститься в англомовних галузевих матеріалах (друкованих і електронних);
- аналіз англомовних джерел інформації з метою отримання даних, необхідних для виконання професійних завдань і прийняття професійних рішень;
- написання професійних текстів і документів англійською мовою з галузевих питань;
- написання ділових та професійних листів, демонструючи міжкультурне розуміння й знання конкретного професійного контексту;

– переклад англомовних професійних текстів українською мовою, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням.

Програма АМПС відповідає професійним потребам студентів, а також вимогам ринку праці; вона заохочує самоосвіту, оскільки вивчення іноземної мови в європейському контексті виходить за межі обов'язкової освіти. В умовах постійного зростання міжнародної академічної мобільності й сприяння Болонському процесу цільовий рівень B1 (автономний) студентів магістратури відкриває можливості для українських університетів приєднатися до європейського простору вищої освіти як рівноправні та міцні партнери, а також забезпечити такий стан справ, коли університети в Україні зможуть і надалі розвиватися як міжнародні освітні центри.

Відповідно до нормативних документів Міністерства освіти і науки України, кредитно-модульна система організації навчального процесу та модульно-рейтингова система контролю, що наразі запроваджуються в Україні, прирівнюються до європейської кредитно-трансферної системи. Європейська кредитно-трансферна й акумулювальна система зорієнтована на студента й базується на його навчальному навантаженні, необхідному для досягнення мети програми, спрямованої на результати навчання та компетенції [4, с. 6].

Типовий курс АМПС для бакалаврів повинен охоплювати етап навчання від рівня B1+ (рубіжний+) до рівня B2 (просунутий) і забезпечити досягнення випускниками рівня незалежного користувача англійської мови. Він є необхідним для всіх спеціальностей і вимагає мінімум 270 аудиторних академічних годин і ще 126 годин для самостійної роботи. Додатково до цього мінімуму можна виділити ще кілька годин за рахунок регіональних та університетських компонентів, що дасть вищим навчальним

зкладам змогу пропонувати факультативні курси АМПС. Завдяки такій можливості, вищий навчальний заклад може підвищити вихідний рівень володіння мовою бакалаврів до рівня B2 (компетентний) для спеціальностей, які вимагають більш інтенсивної комунікації. За рахунок додаткових годин може бути також запропоновано перехідний/корективний курс для тих студентів, котрі мають нижчий початковий рівень володіння англійською мовою. Такий курс надасть їм можливість підійти до мінімального необхідного рівня, зафіксованого в Державних стандартах базової й повної середньої освіти, тобто рівня B1+.

Організація курсу АМПС для магістрів залежить від професійних потреб певних спеціальностей і рішення вищого навчального закладу щодо необхідної кількості годин для такого курсу. Очікуваний рівень володіння англійською мовою для студентів магістратури при вступі становить B2 (незалежний користувач), що є достатнім для роботи в певному професійному середовищі. Вищий навчальний заклад може запропонувати магістрам курс АМПС, спрямований на вдосконалення їхніх мовленнєвих умінь і поглиблене вивчення своєї спеціальності в межах свого навчального закладу. У такому випадку немає потреби у випускному кваліфікаційному іспиті, оскільки студенти до того часу вже підтвердили свій рівень володіння мовою B2.

Вищі навчальні заклади, які активно працюють із зарубіжними навчальними закладами та організують академічні обміни студентами, можуть підняти рівень володіння мовою для студентів магістратури з рівня незалежного користувача (B2) до рівня досвідченого користувача (B1). Завдяки цьому, студенти зможуть скористатися можливостями міжнародної освіти і стати користувачами англійської мови на рівні вільного володіння нею у своєму професійному середовищі. Перехід від рівня B2 до рівня B1 може відбутися шляхом самоосвіти студента. Самоосвіта може здійснюватися у вигляді занять мовою, а також під час семінарів, лекцій, майстер-класів, ділових ігор, круглих столів тощо, що проводяться англійською мовою вітчизняними викладачами, котрі викладають спеціальні предмети, чи викладачами з інших країн.

Самостійна робота є невід'ємною частиною будь-якого курсу АМПС, а тому потребує регулярного й послідовного оцінювання. В умовах самостійного навчання та зростання відповідальності студента за результати прагнення здатність студента до самооцінки має надзвичайно велике значення. Тому треба розробити й надати студентам надійні та практичні засоби для такої самооцінки.

Висновки. Матеріали для самостійної роботи потребують особливої уваги з боку викладачів АМПС. Такі завдання повинні бути детально розроблені й спеціально налаштовані для незалежного від викладача застосування, оскільки українські студенти ще не мають необхідних навичок організації свого навчання без пильного нагляду викладачів. Матеріали для самостійної роботи повинні:

- містити чітко сформульовані завдання та зразки їх виконання;
- бути доступними для студентів поза межами аудиторних занять;
- бути доступними з різних джерел інформації (друкованих, аудіо, відео, комп'ютерних програм, Інтернету) [4];
- мати чіткі критерії оцінювання результатів.

Як відомо, вищенаведені принципи самостійної роботи діють протягом тривалого часу. Пропонуємо, щоб додатково

до матеріалів саме АМПС були розроблені сучасні й детальні рекомендації щодо вміння вчитися самостійно. Завдання для самостійної роботи, допоміжні комплекти для самостійної роботи, що містять рекомендації, можуть мати різний характер, від індивідуальних вправ до групових проєктів. Результати самостійної роботи можуть бути представлені в різних формах залежно від поставлених завдань: тести, письмові звіти, журнали обліку прочитаного матеріалу, переклади, анотації, реферати, усні презентації, дискусії тощо. Такі матеріали й завдання потрібно постійно оновлювати, ураховуючи не тільки зміни в спеціальній термінології англійської мови, а й у технічних засобах її передання, тобто новітніх інформаційних технологіях.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Кабінет міністрів України // Іноземні мови. – 2004. – № 1.
2. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/higher>.
3. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Бюлонської декларації в системі вищої освіти України на 2004–2005 роки : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/higher>.
4. Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European Region. Lisbon [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Lisbon-convention.pdf>.
5. English for Specific Purposes. National Curriculum for Universities. – Kyiv : Ministry of Education and Science of Ukraine; British Council, Ukraine; «Ленвіт», 2005. – 119 с.
6. The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cepes.ro/information-services/sources/on-line/bologna.htm>.
7. IELTS Handbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.selts.org/library/handbook-2003.pdf>.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bologna-bergen2005.no>.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/12790914/pedagogika/vischa_osvita_ukrayini_bolonskiy_protse.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sch-in13.com.ua/wp-content/uploads/>.

Цвиркун А. С. Актуальные требования к обучению и овладению английского языка профессионального общения в высших учебных заведениях

Аннотация. В статье анализируется общая учебная программа для дисциплины «Английский язык профессионального общения», разработанная в Украине в соответствии с требованиями Болонского процесса. В системе высшего образования Украины произошли радикальные изменения. В дальнейшем программу необходимо разработать с целью усовершенствования кредитно-модульной системы. Особое внимание нужно уделить самостоятельной работе студентов.

Ключевые слова: английский язык профессионального общения, Болонский процесс, языковая компетентность, учебная программа, самостоятельная работа студентов.

Tsvirkun A. Actual requirements to teaching and mastering professional English in higher educational institutions

Summary. The article analyzes the curriculum for the discipline of the Professional English Language, worked out in Ukraine on the basis of the Bologna Process requirements. Radical changes have been introduced into Ukrainian higher education. The curriculum should be developed as to improve the module credit system. Special attention is paid to the self-educational students' work.

Key words: Bologna process, curriculum, English professional language, language proficiency, self-educational students' work.